

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת מקץ-חנוכה תשפ"ב

על ידי כהניך הקדושים

בנוסף על הניסים אומרים 'בימי מתניהו בן יוחנן כהן גדול, וכן בנוסף הנרות הללו אומרים 'שעשית לאבותינו על ידי כהניך הקדושים'. הנה מזכירים הענין שהם היו כהנים, וצריך לבאר מה שייך כהונתם לענין הנס שנעשה על ידם.

ויש לבאר דהנה רש"י בריש פרשת בהעלותך הביא דברי חז"ל במדרש 'למה נסמכה פרשת מנורה להנכת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן הנוכח הנשיאים חלשה דעתו שלא היה עמהם כהנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חיך שלך גדולה משלהם שאתה מוליך ומטיב את הנרות, וכתב ע"ז הרמב"ן שם 'ענין ההגדה הזו לדרוש רמז מן הפרשה על הנכה של נרות שהיתה בבית שני על ידי אהרן ובניו, ר"ל חשמונאי כהן גדול ובניו, ובלשון הזה מצאתיה במגלת סתרים לרבינו נסים שהזכיר האגדה הזו ואמר, ראיתי במדרש כיון שהקריבו שנים עשר שבטים ולא הקריב שבט לוי וכו', אמר לו הקב"ה למשה דבר אל אהרן ואמרת אליו, יש הנכה אחרת שיש בה הדלקת הנרות ואני עושה בה לישראל על ידי בניך נסים ותשועה והנוכה שקרויה על שמם, והיא הנוכה בני חשמונאי, ולפיכך הסמיך פרשה זו לפרשת הנכת המזבח' עכ"ל הרמב"ן.

ומבואר דהנוכה הוא נס שנעשה על ידם מחמת שהיו כהנים בני אהרן, וגם יש ענין מיוחד שהנס נקרא על שמם, ומבואר היטב למה מזכירים ענין כהונתם בעשיית הנס.

ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך

בנוסף על הניסים אומרים 'ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה'.

יש לפרש דחילק הדברים לשניים, על פי דברי אא"ז מרן הגרי"ז זצ"ל דיש שני מיני ברכות, יש ברכות הנאמרות על קבלת הטובה מאת ה', כמו ברכת הגומל לחייבים טובות ושעשה לי נס במקום הזה שעיקר השבח הוא בשביל קבלת הטובה, ויש ברכות שנאמרו על גבורותיו של הקב"ה, כמו ברכת משנה הבריות והכם הרזים וברכת עושה מעשה בראשית.

ולפי זה יש לבאר דמה שאומרים ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך זהו שבה על גבורתו של הקב"ה שמסר רבים ביד מעטים וגיבורים ביד חלשים שאלו הן גבורות של הקב"ה, וזהו שנעשה מזה שם גדול וקדוש להקב"ה בעולם, ועוד יש הודאה נוספת על קבלת הטובה שנצחו ישראל במלחמה, ועל זה אומרים ולעמך ישראל תשועה גדולה, שזה הודאה על קבלת הטובה שקבלנו.

לא בחיל ולא בכל כי אם ברוחי אמר ה'

יש לומר שהכתוב מדבר על מלחמת היונים, ועל מלחמה זו אמר הכתוב שהיא תהיה לא בחיל ובכח אלא ברוחי, וזה כנגד מה שנמסרו רבים ביד מעטים וגיבורים ביד חלשים, שאם המלחמה הייתה בדרך של בחיל וכח, היה המעטים והחלשים צריכים להיות נמסרים ביד הרבים והגיבורים, אבל כיון שהיה זה באופן של ברוחי, על כן שייך שרבים וגיבורים ימסרו ביד חלשים ומעטים.

נשיא אחד ליום

הנה כהנוכת המזבח נאמר דבר מיוחד שתהא הנוכתו ע"י כל נשיא ונשיא בפני עצמו, והיינו דכל שבט ושבט יחנוך את המזבח כהנוכה בפני עצמה, ולא שתהא הנוכת המזבח לכל ישראל במעשה אחד, ולא מצינו כזאת בשאר דברים וכלי המקדש שכל שבט ושבט יחנוך אותו בפני עצמו.

ונראה לבאר בזה, דהנה כתוב אצל אליהו הנביא (מלכים א' פרק י"ח, ל' ל"א) אחר מה שהיה עם נביאי הבעל, 'זיאמר אליהו לכל העם גשו אלי וגו', וירפא את מזבח ה' ההרוס. ויקח אליהו שתים עשרה אבנים כמספר שבטי בני יעקב אשר היה דבר ה' אליו לאמר ישראל יהיה שמך, ועיי"ש ברש"י, הנה מבואר דהמזבח יש בו ענין מיוחד שהוא מתייחד לכל שבט באופן מיוחד בפני עצמו, והוא לכל ישראל על ידי שיש בו י"ב חלקים, חלק מיוחד לכל שבט, ולכן לקח אליהו י"ב אבנים, ומהם בנה את המזבח, דמזה המזבח עשוי, מי"ב חלקים כמספר שבטי בני יעקב.

וכן מצינו אצל יעקב אבינו בריש פרשת ויצא בעת שיצא מבאר שבע ללכת לחרן, כתוב 'ויקה מאבני המקום וישם מראשותיו, ואח"כ עשה מאותן האבנים מזבח כמו שכתוב 'ויקה את האבן אשר שם מראשותיו וישם אותה מזבחה ויצוק שמן על ראשה, ובמדרש איתא, רבי יהודה אמר, שתים עשרה אבנים נטל, אמר כך גזר הקב"ה שהוא מעמיד שנים עשר שבטים, אברהם לא העמידן, יצחק לא העמידן, אני אם מתאחות הן שתים עשרה אבנים זו לזו יודע אני שאני מעמיד שנים עשר שבטים, כיון שנתאחו י"ב אבנים זו לזו ידע שהוא מעמיד י"ב שבטים. הרי מבואר דהמזבח שכנה היה בנוי מי"ב אבנים שהם כנגד י"ב שבטים.

ומבואר דהמזבח יש בו ענין מיוחד שכל ישראל נכללים בו, ולכן הוא בנוי מי"ב אבנים כנגד י"ב שבטים.

אשר לפי זה מבואר היטב, דגם היה צריך הנוכה מיוחדת לכל שבט בפני עצמו, דכל שבט חנך בעצמו, את עניינו המיוחד לו כמזבח.

ויהי כאשר פתר לנו כן היה אותי השיב על כני ואותו תלה. (מ"א, י"ג). בכתוב לא נתפרש להדיא מיהו שהשיבו על כנו ואת שר האופים תלה. וברש"י פירש דהכונה על פרעה, שפרעה הוא שהשיב אותו על כנו, ותלה את שר האופים.

ויש לומר בזה בעוד אופן, דהכונה על יוסף עצמו, והוא המשך הפסוק דכאשר פתר לנו יוסף כן היה שהוא השיבו על כנו ותלה את שר האופים, וזה על פי דברי התרגום יונתן לעיל סוף פרשת וישב דהחלומות של שר המשקים ושר האופים הם החלומות על עתידן של ישראל, ושלושת השריגים הם כנגד שלשה האבות אברהם יצחק ויעקב שזרעם ישועבד במצרים ועתיד ליגאל בזכות שלשת הרועים, והכום שהביא לפרעה הוא כנגד כום התרעלה שעתיד פרעה לשתות. וחלומו של שר האופים הוא כנגד ג' השעבודים שעתידים ישראל להיות משועבדים. והוסיף התרגום יונתן, דשר המשקים שחלם על טובתן של ישראל קיבל בשכר זה שיחזור לשמש בתפקידו, ושר האופים שחלם על רעתן של ישראל קיבל בשכר זאת עונש שיתלה על עין.

ונמצא דמה ששר המשקים חזר לשמש ושר האופים נתלה, היה זה מתן שכר שניתן להם בשכר הלומותיהן, וא"כ נמצא דמי שקבע ששר המשקים ישוב על כנו ושר האופים יתלה היה זה יוסף, וזהו אותי השיב על כני ואותו תלה.

מעט צרי ומעט דבש. (מ"ג, י"א). צריך ביאור למה הקפיד שיהיה רק מעט דבש ומעט צרי.

ויש לומר דהנה באמת ליתן מותנה לעכו"ם הוא איסור דלא תחנם, אלא

דהכא היה מותר מפני שהיה זה לצורך למצוא חן בעיניו, וכיון ששיער שבמעט צרי ומעט דבש כבר יהא זה מנחה המספקת לרצותו ולישא חן בעיניו, שוב כל הוספה היא מתנת חנם ואסורה באיסור דלא תחנם, לכן אמר שלא יתנו כי אם מעט מהצרי והדבש.

עוד יש לומר על פי הכתוב במשלי (כ"ה, מ"ז) 'דבש מצאת אכול דיך פן תשבוענו והקאותו' ומבואר דדבש מעלתו היא דוקא באכילה מועטת, ובאכילה מרובה הוא כבר אינו מועיל, ועל כן אמר להם דמהדבש יתנו לו מעט, שזהו השיעור הרצוי לאכול ממנו.

ויאמר אליהם אביהם שובו שברו לנו מעט אוכל. (מ"ג, ב'). צריך ביאור למה אמר להם שיביאו רק מעט אוכל, ולמה שלא יביאו אוכל כמידת הצריך להם למחסורם.

ונראה לבאר דהנה לעיל (מ"ב, א) כתוב 'וירא יעקב כי יש שבר במצרים ויאמר יעקב לבניו למה תתראו, ופירש רש"י למה תראו עצמכם בפני בני ישמעאל ובני עשיו כאילו אתם שבעים כי באותה שעה עדיין היה להם תבואה ול"ג פשוטו למה תתראו למה יהיו הכל מסתכלין בכם ומתמיהים בכם שאין אתם מבקשים לכם אוכל בטרם יכלה מה שבידכם.

ומבואר שהטעם שציוה יעקב שירדו למצרים לא היה בשביל להביא אוכל, אלא רק מטעם דלמה תתראו, ולפי"ז יש לומר דלכן אמר להם להביא רק מעט, כי באמת אין צריך את האוכל ממצרים וכל ההשתדלות אינה אלא שלא להראות עצמן שבעים, ולזה הרי גם במעט סגי.

'ולמדתם אותם את בניכם'

מתוך דברים שנאמרו בכינוס מגבית עמלנו שעי"ת 'החדש' ב"ב - כסלו תשפ"ב

מעיקר הדין חיוב תלמוד תורה מוטל הוא על האב, ולא עוד אלא שעיקר מצות תלמוד תורה נכתבה בתורה הוא שהאב מלמד את בנו, שהרי מפורש בפסוק 'ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם', ובגמרא בקידושין בתחילה מובא המקור לחיוב ללמד את בנו תורה, ורק אח"כ מוסיפה הגמ' דהיכא דלא אגמריה אביו, מיחייב איהו למייגמר נפשיה, ומפורש דבעיקר החיוב של תלמוד תורה הוא ללמד את הבנים. הרמב"ם כמשעמ"ד את הלכות תלמוד תורה בתחילה בהלכה א' הוא כותב את החיוב של האב ללמד את בנו תורה, ורק בהלכה ח' הוא מביא את החיוב של האדם עצמו ללמוד תורה, כי באמת עיקר המטבע של חיוב תלמוד תורה הוא ללמד את בנו. לשון הגמרא בקידושין על אותו אחד שאינו יודע הוא 'והיכא דלא אגמריה אביו', הגמרא תולה את הטעם שאינו יודע, בכך ש'אביו לא אגמריה', וכך גם כותב הרמב"ם 'מי שלא למדו אביו חייב ללמד את עצמו', הרי מבואר שהדרך הראויה והנכונה להנחלת התורה לדורות הבאים היא ש'אגמריה אביו', שאביו מלמדו, ואם יש אחד שאינו יודע, הוא מפני שלא אגמריה אביו, וחסרון ידיעת הבן הוא מפני שאביו לא למדו. למדנו מכך, שעיקר אופן לימוד התורה הוא במה שהאב הוא מלמד את הבן, ומי שלא אגמריה אביו מוטל עליו ללמד בעצמו, זהו אופן של בדיעבד, מפני שעיקר הצורה של תלמוד תורה הוא שאביו מלמדו. ומשכך נמצא כי התלמודי תורה והמלמדים הם הם שלוחי האב לקיום חובתו, וכשהאב שולח את הילדים להיידר, אינו נפטר מחובת החינוך, רק הוא מקיים את חובתו על ידי שלוחים, וזהו מתקנת יהושע בן גמלא להעמיד מלמדי תינוקות. ועל כן הקמת המקום לתלמוד תורה, הוא חיוב המוטל על האבות, והוא נצרך להם לקיום חובתם ללמד תורה לבניהם. בגמרא בסוכה כתוב שקטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה, מיד איך שהבן יודע לדבר, איך שהוא מתחיל לדבר, כבר מיד חל על האב חיוב ללמדו תורה, וכתוב שם בגמרא שמה האב מלמדו, תורה ציווה לנו משה מורשה קהלת יעקב. יש לבאר בזה, על פי דברי הגמרא בבבא בתרא שרב אמי כתב ארבע מאות ספרי תורה ביום אחד, שואלת הגמרא וכי שייך שאדם אחד יכתוב ארבע מאות ספרים ביום אחד, אלא 'תורה צוה לנו משה כתב להו', ובמה שכתב פסוק זה, נחשב שכתב ספר תורה. וצריך להבין למה בכתבית פסוק זה לבד נחשב שכתב ספר תורה. ובדרך דרוש יש לומר שפסוק זה הוא כלל כל התורה, הוא יסוד האמונה, ועל דרך מה שאמר הלל לאותו שביקש ללמוד כל התורה על רגל אחת, כן גם פסוק זה הוא יסוד כל התורה כולה, ולכן נחשב כתיבתו ככתיבת ספר תורה. נמצא שמיד כשהבן יודע לדבר שצריך האב ללמדו פסוק זה, הוא באמת מלמדו את היסוד והכלל של כל התורה כולה, הוא מלמדו ספר תורה שלם.

גם אני מצטרף בזה לקריאתם של מרגן ורבנן שליט"א ששמענו קודם לכן בגדול המצוה והזכות לסייע ולתמוך בהקמת מקום לבית הגדול הזה, בית גדול שמגדלין בו תורה, בית גדול שמגדלין בו תפלה, וגם אנו שותפים לתפלה ולתקוה כי חפץ ה' ביד ההנהלה יצלה לכונן בית קבע ראוי לשכון בו הבל פיהם של תינוקות של בית רבן, מפני עוללים ויוגקים יסדת עוז למען צורריך להשבית אויב ומתנקם, וכל התומכים והמסייעים יזכו לרוח נחת מכל צאצאיהם.